

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№5

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 861 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil 1-mayda ruxsat etildi.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoiraz Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix'o'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirاتبay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

“Zavur kollektor suvlarining kimyoviy tarkibi tahlili va ularni tozalash zarurati (Qoraqalpog‘iston Respublikasi misolida)”.....	20
Kungiratbay Sharipov, Ma‘ruf Nurmanov	
Forming demand and stimulating sales in Uzbekistan.....	26
Musayeva Shoirazimovna	
Членство в ВТО как драйвер развития: взгляд Узбекистана через призму опыта Вьетнама и Казахстана.....	30
Ж.Я.Нуриллаев	
Mamlakatimizda tizimli ahamiyatga molik banklarni aniqlash tartibi va ularning bank tizimi moliyaviy barqarorligiga ta'siri tahlili.....	37
Xolmamatov Farhodjon Kubaevich	
O'zbekiston respublikasida aholi bandligini ta'minlashdagi dolzarb masalalar	44
Ibragimov Elmurod Gulboynor o'g'li	
O'zbekiston respublikasida elektr energiyasi ta'minoti hajmini yalpi ichki mahsulot hajmiga ta'sirini ekonometrik tahlil qilish	48
Fayziyev Rabim Alikulovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida tijorat banklarining xizmat turlarini takomillashtirish amaliyoti	60
Umurzoqova Adiba Ochilovna	
Qishloq xo'jaligi kooperativi boshqaruv tizimida buxgalteriya hisobini tashkil qilishning o'ziga xos xususiyatlari	67
Abduraxmanov Ramazon Abdullayevich	
O'zbekistonda qishloq xo'jaligi mahsulotlari umumiy hajmini prognozlashda ekonometrik modellar (yillik)	72
Qodirov Farxod Amirovich, Bo'riyeva Qundiz Muratbaevna	
Oziq-ovqat mahsulotlari xavfsizligi tizimini takomillashtirishning nazariy va amaliy jihatlari.....	77
Mahamatova Maftuna	
Xufiyona va yashirin iqtisodiyotning amaliy tahlili o'zbekiston miqyosida.....	83
Koshanov Abdimurat Azat uli	
Soliq tizimini barqarorligini belgilovchi omillar tahlili.....	87
Nurillayev Jasurbek Davronbekovich	
Mahalliy budjetlar daromad manbalarini mustahkamlash omillari.....	92
Soatova Nodira Boboxanovna	
Bank infratuzilmasining raqamli transformatsiyasi va resurslar bazasi shakllanishi: nazariy asoslar va texnologik yondashuvlar.....	97
Raxmatov Azizjon Jaloliddinovich, Jumayev Muzaffar Mahmud o'g'li	
Ichki auditning transformatsion potentsiali: tahliliy amallarni takomillashtirish orqali samaradorlikni oshirish.....	102
Misirov Akbarali Pardaboyevich, Ismoilov Asadbek Abdusamat o'g'li	
Xorijiy mamlakatlarda yashil moliyalashtirishni rivojlantirish yo'llari.....	110
Qorriyeva Shahnoza Safarbayevna	
Yashil moliya – iqtisodiy rivojlanish mexanizmi sifatida	117
Nodir Xidirov G'iyosaliyevich	
Xo'jalik yurituvchi subyektlarning likvidliligi va moliyaviy barqarorligini ta'minlashning xorij tajribasi va uning amaliy ahamiyati	122
Bauyetdinov M.J.	
Теоретические подходы к определениям агрессии социально - экономической и политической стабильности государства как фактор повышения рекреационных потребностей	128
Алимова Райхона Баходировна	
Innovatsion ta'lim texnologiyalari asosida talabalarning metodik tayyorgarligini shakllantirish.....	139
Komilov Umidjon Normurod o'g'li, Tulyaganova Gulnoza Olimjon qizi	

Kichik biznes subyektlarini moliyalashtirish manbalari	143
Nematulloyev Suxrob Sobirovich	
Bir qatlamli elastik asosda joylashgan to'sinning seysmik kuchlar ta'siridagi tebranishining V.Z. Vlasov usuli asosida analitik tadqiqi	148
Kamola Xaydarova	
"Sibir daryolarining burilishi" loyihasining tarixiy va retrospektiv tahlili	153
Mahmudov Nosir Mahmudovich	
Sarguzasht turizmini rivojlanishi va sarguzasht turlarda turistlarning xavfsizligini ta'minlashda instruktor-gidlarning roli	159
Tilovmurodov Dostonbek Furqat o'g'li	
Scientific-theoretical foundations of the use of ict in ensuring management efficiency and security in enterprises	165
Khalilov Bekzod Akhmatovich	
Tijorat banklarida kredit riskini boshqarish mexanizmlarini takomillashtirish yo'nalishlari.....	171
Mirtursunova Dinara Anvarovna	
O'zbekiston respublikasi tijorat banklarida masofaviy bank xizmatlarini joriy etishni takomillashtirish yo'llari.....	175
Tangriyev Izzat Raxmatullayevich	
Qashqadaryo viloyatida eko va etno turizmni rivojlantirishning istiqbollari va iqtisodiy samaradorligi.....	181
Erkayeva Barno, Xushvaqto'v Ramziddin	
O'zbekiston bank tizimida raqamli valyutalar va yashil investitsiyalar integratsiyasini takomillashtirish	186
Nodirov Azizxon Asrorovich	
Global energiya noaniqligining o'zgaruvchanligi ekonomertik modellari	192
Bexzod Qo'ziboev	
Экоцифра: цифровизация МСП для зеленого устойчивого роста	197
С.С. Убаева	
Qishloq xo'jaligini barqaror rivojlantirish va ekologik toza hududni yo'lga qo'yishning ahamiyati	201
Ergashov Ulug'bek Zoxidjonovich	
Statistika fanining shakllanish bosqichlari va rivojlanish tendensiyalari	206
Nabixodjaev Abbas Abdupattahovich, Umarova Mukaddas Abbasovna	
Hududlarning atmosferaga chiqaradigan zararli chiqindilar miqdorini sanoat mahsulotiga nisbati bo'yicha tahlili	210
Baqoyev Husan Nuriddinovich	
Qayta tiklanadigan vodorod narxlari strategiyasini o'rganish: xarajat noaniqliklarini bartaraf etish	216
Nuraliyeva Komila Sanakulovna	
Qishloq xo'jaligini "yashil" iqtisodiyot asosida rivojlantirishga o'tishning zarurligi va mohiyati	221
Yoldoshev Mutalib Ibrohimovich	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda "yashil investitsiyalar" dan foydalanishning xorij tajribalari	225
Ruzibayeva Nargiza Xakimovna, Rustamova Nasiba Arslanovna	
Ijtimoiy iqtisodiy ehtiyojlar va ularning iqtisodiy rivojlanishdagi o'rni.....	230
Raxmonova Feruza Musaqulovna	
Oliy ta'lim xizmatlarini ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotda tutgan o'rni.....	234
Mirzaxajeva Shaxzoda Shuxratovna	
Tijorat banklari muammoli kreditlarining likvidlikka ta'siri.....	240
Karshiyev Adham Anvarovich	
Kichik firmalarning raqobatbardoshligini oshirishning nazariy metodologik jihatlar.....	245
Ruzmetov Davron Ibrogimovich, Aliyev Maqsudbek Erkinovich	
Xo'jalik yurituvchi subyektlarning moliyaviy resurslaridan samarali foydalanish imkoniyatlari.....	251
Talapova Nargiza Baxriddinovna	

“Deviant xulq-atvorli o’smirlarning ijtimoiy moslashuvining psixologik xususiyatlari”	255
Saidbekova Feruza Anvarbek qizi	
Aholi daromadlarini diversifikatsiya qilishda davlat siyosatining roli va imkoniyatlari	258
Nutfullayev Shohrux Mexli o’g’li, Qurbanov Ulug’bek Erkinovich	
Анализ показателей развития зелёной химии по всему миру и в узбекистане за последние десять лет	262
Фозилова Фирангиза Комиловна	
Tijorat banklarining o’zbekiston respublikasi iqtisodiyotiga ta’siri	270
Masharipov Rasulbek Jo’rabekovich	
Biznes birlashuvda buxgalteriya hisobi va auditni takomillashtirish yo’nalishlari	273
Hamroyeva Zuhra Amiral qizi, Xayitboyeva Laylo Oybekovna, Mirzarayimov Sardorbek Ravshanovich	
O’zbekiston respublikasida pul-kredit siyosatining maqsadi	277
Adilov Zuxriddin Marip o’g’li	
Qishloq xo’jaligi mahsulotlarining ishlab chiqarish va bozorlararo aloqalarining statistik o’zgarish tendensiyalari	281
Zakirova Umida Maxamadaminovna	
Iqtisodiy bilimlarni shakllanishi va rivojlanishi	286
Po’latov Abdulloh Xolxo’jayevich	
Теоретические основы эффективного управления финансовыми ресурсами предприятий с государственной долей (на примере узбекистана)	291
Ахмедов Дилшод Турсункулович	
Robototexnika asoslari va maktab ta’limida qo’llanilishi	298
Tuxliyev Muslimbek Sherzod o’g’li	
Sun’iy intellektlar yordamida o’quvchilarni hayotiy faoliyat ko’nikmasini shakllantirishi	303
Mirxasilova Zulfiya Kochkarovna, Abdurahmanova Ozoda Djo’rayevna, Kurbanov Azimjon Jo’raboy o’g’li	
Levi tengsizligi uchun A.N. Kolmogorov teoremlari	316
Saypiddinov Shukrullo Sadrdinovich, Baxramov Rustamjon Qambarali o’g’li	
Rivojlanayotgan mamlakatlar bank tizimida raqamli moliyaviy texnologiyalarni joriy etish afzalliklari	320
Xodjimamedov Akmal Ashurovich, Umedov Abdullo Umedovich	
O’zbekiston respublikasining mdh mamlakatlari bilan tashqi savdo faoliyati tahlili: o’zgarish tendensiyalari va istiqbollari	326
Ilyosov Asrorjon Axrorjon o’g’li, Abdullaev Alisher Maxmudovich, Tuxtasinova Muxayyo Mirzasultonovna	
Elektron tijoratni rivojlantirishning xorij tajribasi	330
Madieva Zuxra Iskandarbekovna	
Inson resurslarini o’rganishning asosiy yondashuvlari: mohiyat-ta’rifiy tahlil	336
Bakirov Qobiljon Mamatyusupovich	
Bandlikni ta’minlashda davlat tomonidan institutsional muhit yaratishning roli	340
Dilorom Tojiboyeva, Umida Ravshanovna Anvarova	
Mamlakatimizda islom moliyasini rivojlantirish maqsad va choralari	346
Xoliyorov Xomid Boynazarovich	
Разработка экспертной системы для оценки финансового состояния предприятия	352
Tajibayeva Kizlargul Ajiniyazovna	
Farg’ona vodiysi viloyatlarida kichik biznes ko’rsatkichlarining o’zgarishi: panel regressiya tahlili	362
Tojiyeva Muhabbatxon Mansurjon qizi	
O’zbekiston Respublikasida makroiqtisodiy ko’rsatkichlarni hisoblashdagi asosiy muammolar va ularning yechimlari	368
Farmonov Ilhomjon Iqboljon o’g’li	
Xorijiy tajriba asosida korxonalar innovatsion faolligini boshqarishni takomillashtirish	374
Hakimova Nozimaxon Sobirjon qizi	
Mahalliy davlat hokimiyati organlarida milliy kadrlar zaxirasini shakllantirish	380
G’aniev Elyor Sobirjonovich	
O’zbekistonda sirkulyar iqtisodiyotga o’tishning ahamiyati	386
Mirzayev Muzaffar Maxmudovich	

The role of international investments in greening and ecological rehabilitation of the aral sea region	392
Ospanova Feruza Bazarbaevna	
“Зеленое направление” совершенствования бухгалтерского учета	397
Ибрагимов Гайратжон Артикович	
Xarajatlarni kelib chiqish joylari va javobgarlik markazlari bo'yicha hisobga olishni takomillashtirish	403
Xamidova S.Ya.	
Mintaqalarni iqtisodiy rivojlantirishning metodologik asoslari va ularni takomillashtirish.....	409
Toshaliyeva Saodat Toxirovna	
O'zbekistonda kichik turar joy biznesini rivojlantirishda xorijiy tajribalar	414
Yo'ldashev Bekzodjon Sherzodjon o'g'li	
Tijorat banklarida davlat maqsadli dasturlarini moliyalashtirish yuzasidan ilmiy-nazariy qarashlar.....	419
Shodiyev Shuhrat Sunnat o'g'li	
Qandolat mahsulotlari bozorida marketing strategiyalaridan foydalanishning xorijiy mamlakatlar tajribasi.....	426
Azlarova Munira Muxammad-Amin qizi	
Risk management in commercial banks, methodological approaches and practical implementation	433
Baymuratova Zina Aqilbekovna, Jarilkapova Naubaxar Paraxat qizi	
The impact of competition on economic growth: evidence from uzbekistan's automotive industry.....	439
Saydaliyeva Dilrabo Baxriddin qizi	
Raqamli texnologiyalarning oliy talim xizmatlarini rivojlantirishdagi o'rni.....	444
Mirzaxadjayeva Shahzoda Shuxratovna	
Развитие производства сельскохозяйственной продукции путем развития цифровых технологий.....	450
Юсупов Мухиддин Соатович	
Tijorat banklarida loyihaviy moliyalashtirish risklarini boshqarish amaliyotini takomillashtirish	457
Berdiyev Akram O'ktamovich	
Iqtisodiy tarmoqlarni soliqqa tortish orqali investitsiya loyihalarini rivojlantirish.....	463
Sharipov Eldor Salohiddin o'g'li	
Iqtisodiyotda investitsiya va kredit salohiyatini bank faoliyatiga ta'siri.....	468
Ergashova Nilufar Sobirovna	
Qurilish materiallari sanoati korxonalarining raqobatbardoshlik salohiyatini boshqarishni takomillashtirish	473
Tashmukhamedova Karima Samatovna	
Ziyorat turizmini rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari va istiqbollari.....	479
Kurbanova Mohinur Xabib qizi	
Xalqaro sayohat lug'ati va uning shakllanishi.....	487
Abduaxadova Zilola Djamoliddinovna	
Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari va uni o'zbekiston respublikasi hisob tizimini rivojlantirishdagi o'rni va ahamiyati.....	492
Quvvatov G'olibjon Baxtiyor o'g'li	
Kooperatsiyalarning tutgan o'rni va ahamiyati.....	501
Mirzayev Musurmon Umidullayevich, Ziyadullayev Ilhom Narkobilovich	
Использование методов математического моделирования при внедрении коммерческих автоматических систем	505
Курбанова Рахима, Ахмедов Мехрохжон	
Tijorat banklari kapitalidagi davlat ulushini kamaytirish yo'llari.....	511
Vasiyev Alisher Samiyevich	
Механизмы трансформации неформального сектора в официальную экономику на основе финансовых инструментов.....	515
Кошанов Абдимурат Азат ули, Муртазаев Шахрух Коньскайлиевич	

The impact of tourism on the economy of Uzbekistan	519
Xaydarova Marjona, Muxamedboyeva Muxlisa, Umarov Kamron, Usmanova Aziza	
Mintaqada gastroturizm rivojlanishining iqtisodiy asoslari va zamonaviy tendensiyalari	525
Masharipova Manzura Alimbayevna	
Tikuv-trikotaj korxonalari brend jozibadorligini oshirishning ilmiy-nazariy jihatlarini	535
O'rinov Akmaljon Axmadjonovich	
Bank tizimida hisobotlarni avtomatlashtirish texnologiyalari	542
Sodiqov Sanjar Saydullo o'g'li	
Engineering programs in Uzbekistan on the verge of fifth industrial revolution	547
Khasan Khankeldiyev	
Aksiyadorlik jamiyatlarining boshqaruvini yaxshilashda korporativ madaniyatning ahamiyati	551
Akramova Nazokat Israilovna	
Tadbirkorlik faoliyatining iqtisodiy taraqqiyotdagi o'rni	562
Amonov Mehridin Oromiddinovich	
O'zbekiston sanoat tarmoqlarida kooperatsiya asosida tayyor mahsulotlar ishlab chiqarishni mahalliyashtirish tizimini takomillashtirish yo'llari	572
Xalilova Sevaraxon Alijon qizi	
Moliyaviy barqarorlikning asosiy ko'rsatkichlari va ularning tahlili	578
Urmanbekova Iroda Farxodovna	
Tijorat banklarining mamlakat iqtisodiyotida tutgan o'rnini tahlil qilish	583
Kilicheva F.B., Mengnorov A.A., Bozorova O.R.	
Bog'dorchilik tarmog'ida klasterlarni joriy qilishda yevropa tajribasini qo'llash imkoniyatlari	591
Ergashov Ulug'bek Zoxidjonovich	
To'qimachilik klasterlarini boshqarishda xorijiy mamlakatlar tajribasi	598
Mansurov Saidxo'ja Kamalovich	
Barriers to tourism infrastructure development in uzbekistan: a critical analysis	605
Sarvinov Shodmonova	
Xalqaro bozorda qishloq xo'jaligi mahsulotlari raqobatbardoshligini oshirish	609
Mengnorov Almardon Abdirahmonovich	
O'zbekiston respublikasida infratuzilma loyihalarini amalga oshirishdagi risklarni boshqarish	620
Yusupova Zilola Ismoiljon qizi	
Korxonaning iqtisodiy barqarorligiga erishishning zamonaviy tendensiyalari	626
Iminova Nargizaxon Akramovna	
Qishloq joylari maishiy xizmat ko'rsatish sohasida axborot resurslaridan samarali foydalanish	631
Xamdamov Eldor Toshmurovich	
Meva-sabzavotlar eksportida transport koridorlari va vositalarini tanlash xususiyatlari	636
Yusupov Muxiddin Soatovich	
Рынок рабочей силы в узбекистане и ее воспроизводство	644
Шакиров Амаль Улугбекович, Камилова Наргиза Абдукахаровна	
Деньги и их функции в экономике	650
Мурадиллаев Мансур Мехроживич, Камилова Наргиза Абдукахаровна	
Развитие сельского хозяйства в узбекистане	654
Махмудов Алишер Мухтарович, Камилова Наргиза Абдукахаровна	
Инвестиции и инновации в химической промышленности узбекистана: современные тенденции и перспективы	658
Хусаинов Равшан Рахимович, Султанходжаев Аманулла Асадуллаевич	
Tijorat banklari aktivlarini boshqarishni takomillashtirish	666
Mardonova Shoxsanam Baxodirovna	
Definition of agritourism as a multifunctional development in rural areas	672
Aktamov Olimjon Abdugani ugli	
Kameral soliq tekshiruvida smart texnologiyalarini ma'lumotlarini soliq organlarining ma'lumotlar bazasida shakllanishi	680
Qurbonov Muxiddin Abdullaevich	
Проблемы регулирования государственно-частного партнерства и рекомендации по их решению (на примере безработицы в республике узбекистан)	687
С.Э. Холмуратов	

Автоматизация аудиторских процедур с использованием искусственного интеллекта.....	692
Ходжарахманова Назира Бахтияр кизи	
Past karbonli iqtisodiyotga o'tish zaruriyati va uning omillari.....	701
Valiyev Axliddin Aropitdinovich	
Yengil sanoatda zamonaviy tikuv mashina-kichik robotlarning mexanizmlarini mukammallashtirish	705
Sirojova Muxabbat Sodiq qizi, Kurbanov Fazliddin Aminovich	
Jismoniy shaxslar daromadlarini soliqqa tortish tizimining institutsional va iqtisodiy asoslari	710
Kuzieva Nargiza Ramazanovna, Bobomuratova Manzura Panji qizi	
Foyda solig'i bo'yicha bo'nak to'lovlarni to'lash tartibi	717
Yangieva N.S.	
Kichik biznes va tadbirkorlik subyektlarini soliqlar vositasi qo'llab-quvvatlashning amaldagi holati	722
Turanboyev Boburjon Qodirjon o'g'li	
Motivation, goal-setting, and organizational performance: a case study from uzbekistan's chemical industry	726
Mamataliev Anvar Ergashevich, Bobur Urinov	
Применение искусственного интеллекта при организации налогового администрирования узбекистана	733
Н.А. Артиков	
Ayollar tadbirkorligini rivojlantirish zaruriyatini keltirib chiqaruvchi omillar.....	737
Sharofiddinova Gulnoza Iloxmonovna	
Raqamli texnologiyalarning tijorat banklari samaradorligiga ta'siri	745
Maksudov Avazbek Ulug'bek o'g'li	
Suv tanqisligi sharoitida yashil iqtisodiyotni rivojlantirish asoslari	750
Qosimov Maxamatjon Sulaymanovich	
Rivojlanayotgan iqtisodiyotda raqamli va raqamli bo'lmagan korxonalar tahlili	761
Raxmonov Nodirjon Raxmonjon o'g'li	
Aholining o'rtacha umr ko'rish yoshini o'zgarishi sharoitida keksalarning ijtimoiy ta'minotiga xavflarning ortishi.....	767
To'irov Shohboz Ziyodullo o'g'li	
Oliy ta'lim tizimida moliyaviy nazorat samaradorligini ta'minlash ichki nazorat xizmatlari	773
Xaydarov Baxrom Xolmuradovich	
Moliya bozorida xususiy banklar faolligini ta'minlash istiqbollari	777
Abduqahhorov Asilbek Ahror o'g'li	
Budjet daromadlari ijrosini ta'minlashda soliqlar hisobi va tahlilining ahamiyati	782
Abdullaev Abror Bozarboevich	
Aholi daromadini oshirish yo'llari.....	803
Shadmanov Baxodir Sherkulovich	
Tourism and regional identity in Uzbekistan: balancing heritage and development	808
Raximova Nilufar Aminovna, Abdukholikova Farida Erkinjon qizi	
O'zbekiston sanoat korxonalarining fond bozorida ishtiroki tahlil va muammolari.....	815
Igitov Jurabek Kuzibekovich	
O'zbekistonda davlat-xususiy sheriklik loyihalarini moliyalashtirish va amalga oshirish tahlili	823
Karabaev Sanjar Abdusamatovich	
Globalashuv sharoitida milliy korxonalarning eksport salohiyatini boshqarish masalalari	832
Qodirov Humoyun Tolibjon o'g'li	
Бизнес-планирование и прогнозирование деятельности организации.....	836
Алимов Бехзоджон Наврузжонович	
Farg'ona vodiysida ekoturizm – kambag'allikka qarshi kurashning yangi imkoniyatlari	840
Soliyeva Nilufar Muxtorjon qizi	
Aholi turmush darajasi baholash bo'yicha dasturiy ta'minot ishlab chiqishda horij tajribasini o'rganish	844
Tursunov Farxod Baxodir o'g'li	
Mintaqa aholi turmush farovonligiga ta'sir qiluvchi omillar tasnifini ishlab chiqish.....	848
Xodjanijazov Shohruh Yuldashevich	
Xususiy oliy ta'lim muassasalari menejmentining nazariy jihatlar va o'ziga xos xususiyatlari.....	856
Karimov Ulug'bek Usmonovich	

XUSUSIY OLIY TA'LIM MUASSASALARI MENEJMENTINING NAZARIY JIHATLARI VA O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

Karimov Ulug'bek Usmonovich

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti mustaqil tadqiqotchisi

u.u.karimov@bk.ru

Annotatsiya: Maqolada xususiy oliy ta'lim muassasalarida menejment tizimining nazariy asoslari chuqur tahlil qilinadi. Xususan, xususiy sektor ta'limining o'ziga xos tashkiliy modeli, boshqaruv yondashuvlari, menejmlarning yetakchilik fazilatlarlari hamda ta'lim jarayonida malakali boshqaruvning ahamiyati yoritib beriladi. Muallif tomonidan xalqaro tajriba tahlili asosida xususiy oliy ta'lim muassasalari boshqaruvining samaradorlik omillari va mahalliy sharoitda qo'llash imkoniyatlari ochib berilgan.

Kalit so'zlar: xususiy ta'lim, menejment, malaka, ta'lim muassasasi, yetakchilik fazilatlarlari, boshqaruv funksiyalari.

Abstract: The article provides an in-depth analysis of the theoretical foundations of management in private higher education institutions. It highlights the unique organizational models of the private education sector, various management approaches, leadership qualities of educational managers, and the importance of professional governance in academic settings. Based on international experience, the author identifies key success factors in managing private universities and explores their applicability in the local context.

Key words: private education, management, qualification, educational institution, leadership qualities, management functions.

Аннотация: В статье подробно рассматриваются теоретические основы менеджмента в частных высших учебных заведениях. Особое внимание уделяется специфике организационной структуры частного сектора образования, подходам к управлению, лидерским качествам менеджеров, а также значению профессионального управления в образовательном процессе. Автор на основе анализа международного опыта выявляет ключевые факторы эффективности управления частными вузами и оценивает возможности их адаптации в локальных условиях.

Ключевые слова: частное образование, менеджмент, квалификация, учебное заведение, лидерские качества, управленческие функции.

KIRISH

Bugungi kunda ta'lim sohasini tubdan takomillashtirish davr talabi darajasiga ko'tarilgan. Ushbu ehtiyojdan kelib chiqib, ta'lim sohasidagi munosabatlarni tartibga soluvchi qonunlar qabul qilinmoqda. Jumladan, O'zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentyabrdagi "Ta'lim to'g'risida"gi O'RQ-637-son¹ Qonuni qabul qilingan bo'lib, uning asosiy maqsadi ta'lim sohasidagi munosabatlarni huquqiy jihatdan tartibga solishdan iborat.

Mazkur qonunga asosan ta'lim sohasining asosiy tamoyillari, tizimi, turlari va shakllari aniq belgilab berilgan. Xususan, masofaviy ta'limga oid qoidalarda o'quv rejalari va dasturlariga muvofiq ta'lim oluvchilarga axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va Internet jahon axborot tarmog'i orqali masofadan turib zarur bilim, ko'nikma va malakalarni egallash imkoniyati nazarda tutilgan.

Shuningdek, ushbu qonunga muvofiq, davlat oliy ta'lim, o'rta maxsus va professional ta'lim muassasalari hamda ularning filiallari, shuningdek davlat ishtirokidagi boshqa ta'lim tashkilotlari Prezident yoki Hukumat qarorlari asosida tashkil etilishi belgilangan. Nodavlat ta'lim muassasalari esa ularning ta'sisчилari tomonidan tashkil etiladi. Bunday ta'lim tashkilotlariga litsenziya Ta'lim sifatini nazorat qilish davlat inspeksiyasi tomonidan beriladi.

¹ <https://lex.uz/docs/-5013007>

Qonunda, shuningdek, dual ta'lim konsepsiyasi ham mustahkamlangan. Bu tizim orqali ta'lim oluvchilar zarur bilim va ko'nikmalarni egallashadi: nazariy ta'lim ta'lim tashkilotida, amaliy ta'lim esa ish joyida amalga oshiriladi. Bundan tashqari, qonunga inklyuziv ta'lim to'g'risidagi qoidalar ham kiritilgan. Unga ko'ra, barcha ta'lim oluvchilar uchun teng imkoniyatlarni yaratish maqsadida jismoniy, aqliy, sensor (sezgi) yoki ruhiy cheklolarga ega bo'lgan shaxslar uchun ta'lim jarayonlari individual ehtiyojlar va imkoniyatlarni hisobga olgan holda tashkil etiladi.

Mazkur qonun qamrovi va tizimlilik jihatidan jahon standartlariga mos bo'lib, 1997-yil 29-avgustda qabul qilingan avvalgi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonundan mazmunan va tuzilma jihatidan tubdan farq qiladi.

So'nggi yillarda O'zbekistonda oliy ta'lim tizimida olib borilayotgan islohotlar doirasida xususiy sektor faolligi sezilarli darajada oshgan. Xususan, xususiy oliy ta'lim muassasalari sonining ortib borayotgani, ularning ko'rsatayotgan xizmatlari doirasi kengayayotgani va raqobat muhitiga ijobiy ta'siri kuzatilmoqda. Bunday sharoitda xususiy oliy ta'lim muassasalari menejmentining nazariy asoslarini chuqur o'rganish va ularning amaliy jihatlarini aniqlash dolzarb ilmiy hamda amaliy masala sifatida qaralmoqda.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Xususiy oliy ta'lim muassasalari menejmentining nazariy jihatlari va zamonaviy tendensiyalari xorijlik olimlar, jumladan A. Aaker [1], Keller K. [2], Gad T., George S., Ronald A., Waqas M., Brzaković A., Thanh asarlarida tadqiq etilgan.

Mustaqil Davlatlar Hamdo'stligi mamlakatlarida xususiy ta'lim muassasalarida menejment masalalari bo'yicha Xmelkova N.V. [3], Mitrofanova T.Yu. [4], Vanyushkina V.V. [5], Simonov V.B. [6] kabi olimlar ilmiy tadqiqotlar olib borgan.

O'zbekistonda esa oliy ta'lim muassasalari menejmentining nazariy-uslubiy jihatlari va tashkiliy masalalari Adizov B.R. [7], Askarov A. [8], Axunova G.N. [9], Begalov B.A. [10], Gaziyeu K. [11], Zaynutdinov Sh.N. [12] kabi olimlarning tadqiqotlarida o'rganilgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu tadqiqotda ma'lumotlar asosan hujjatlarni tahlil qilish, mavjud normativ-huquqiy hujjatlar, ilmiy maqolalar va rasmiy statistika manbalarini o'rganish orqali yig'ildi. Olingan ma'lumotlar kontent-tahlil usuli yordamida tizimlashtirildi hamda mavzuga oid nazariy qarashlar va amaliy holatlar asosida qiyosiy tahlil qilindi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Xususiy ta'lim institutlari bugungi globallashuv va raqobat sharoitida zamonaviy boshqaruv mexanizmlarini o'zlashtirish orqali o'z mavqeini mustahkamlashga intilmoqda. Ularning samaradorligi va barqaror rivojlanishi, avvalo, qanday nazariyalarga asoslanib boshqarilayotganiga bog'liq. Ushbu paragrafda xususiy ta'lim boshqaruvida qo'llaniladigan asosiy nazariy yondashuvlar bayon etiladi.

Menejmentning asosiy nazariy yondashuvlarini tahlil qiladigan bo'lsak, klassik olimlar – Frederick Taylor va Henri Fayolning boshqaruv nazariyalari 1910–1930-yillar oralig'ida shakllangan bo'lib, xususiy ta'limda ham tatbiq etilmoqda. Ularning nazariyasida mehnat taqsimoti, ixtisoslashtirish, tashkiliy tuzilma, intizom va buyruq ierarxiyasi asosiy tamoyillar sifatida qaraladi.

Boshqa bir ilmiy maktab asoschilari – Elton Mayo va Abraham Maslow kabi olimlar ta'lim muassasalarida inson kapitaliga asoslangan boshqaruvni ilgari surgan. [13] Xodimlar motivatsiyasi, ijtimoiy ehtiyojlari va yetakchilikning ahamiyati ta'limdagi sifatni belgilovchi omillar sifatida tan olinadi.

Ta'lim menejmenti klassik menejment nazariyalaridan o'z rivojlanish manbaini olgan bo'lib, xususiy oliy ta'lim muassasalarida u o'ziga xos shaklda namoyon bo'ladi.

Tizimli yondashuv – muassasa butun bir tizim sifatida ko'riladi. Bunda ta'lim jarayoni, kadrlar, moliyaviy va moddiy resurslar o'zaro uyg'unlashgan bo'lishi talab etiladi.

Institutsional yondashuv – xususiy oliy ta'lim muassasasi davlat va jamiyat tomonidan tan olingan muhim institut sifatida, o'zining ichki boshqaruv tizimi, tashkiliy madaniyati va legitim faoliyat mezonlari bilan tavsiflanadi.

Resursga asoslangan yondashuv (RBV) – xususiy OTM o'zining noyob resurslari (professor-o'qituvchilar salohiyati, texnologik baza, brend imiji) orqali raqobat ustunligini shakllantirishga intiladi.

Strategik menejment nazariyasi – xususiy OTM uzoq muddatli rivojlanish strategiyasini ishlab chiqish, tashqi muhitga moslashish, innovatsion g'oyalarni joriy etish orqali barqaror rivojlanishni ta'minlashga intiladi (1-rasm).

1-rasm. Oliy ta'lim muassasalarida ta'lim menejmentining namoyan bo'lishi

Tizimli yondashuv (Systems Theory) bo'yicha xususiy ta'lim tashkiloti ochiq tizim sifatida ko'riladi. Bu tizim tashqi muhit bilan doimiy aloqada bo'lib, o'zining ichki strukturasi, maqsadlari, resurslari va baholash mexanizmlariga ega [14].

Yana bir zamonaviy yondashuv bu – kontingensiya yondashuvidir. Ushbu yondashuvga ko'ra, xususiy ta'lim muassasasining boshqaruv uslubi u faoliyat yuritayotgan muhitga bog'liq bo'ladi. Ya'ni, muayyan model barcha muassasalarda bir xil natija bermaydi [15].

Taniqli olimlar Michael Porter [16] va Henry Mintzberg [17] tomonidan ishlab chiqilgan strategik menejment nazariyasi yondashuvida ta'lim tashkiloti o'z raqobatbardoshligini oshirish uchun strategik rejalashtirish va muhit tahliliga tayanadi.

Zamonaviy yondashuvlardan yana biri – innovatsion boshqaruv nazariyasidir. Ushbu g'oyani Christensen C.M. [18], Eyring H.J. va Fullan M. [19] kabi olimlar ilgari surishgan. Bugungi raqamli davrda xususiy ta'lim muassasalari yangi texnologiyalarni joriy qilish orqali innovatsiyalarni boshqarishga ehtiyoj sezmoqda.

O'tgan asrning 1990-yillarida Chubb J.E., Moe T.M. [20] va Levin H.M. [21] raqobat yondashuvi hamda bozor modellarini taklif etgan. Xususiy ta'lim raqobat muhitida faoliyat yuritgani sababli, marketing va talabga asoslangan boshqaruv modeli asosiy nazariy poydevor sifatida ishlatilmoqda.

Jahon banki, UNESCO va OECD tomonidan qo'llab-quvvatlanadigan ushbu modelda davlat va xususiy sektor hamkorlikda ta'lim xizmatlarini ko'rsatadi [22].

Sifat menejmenti nazariyasi doirasida ISO 21001 hamda boshqa xalqaro sifat menejmenti tizimlari xususiy ta'lim muassasalari tomonidan joriy etilib, ta'lim xizmatlari samaradorligini baholashda qo'llanilmoqda [23].

Raqamli transformatsiya yondashuvi [24] esa, ayniqsa, COVID-19 pandemiyasidan keyin xususiy ta'limda raqamli platformalarning o'rni oshganini ko'rsatadi. LMS, AI, Big Data va AR/VR texnologiyalari asosida boshqaruvda yangi yondashuvlar shakllangan [25].

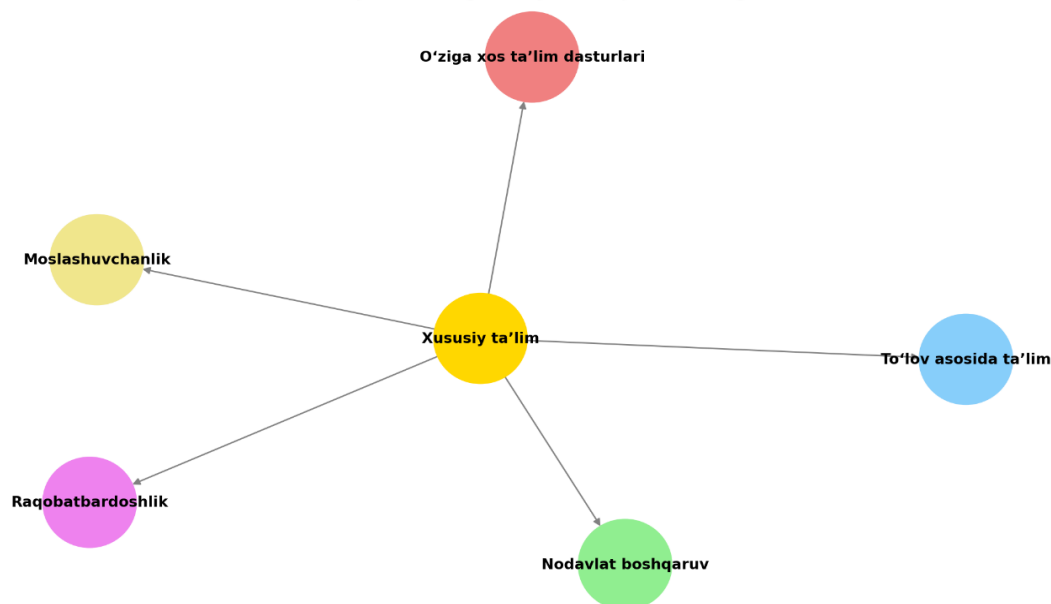
Xususiy ta'lim tizimini boshqarish murakkab va ko'p qirrali jarayon bo'lib, turli nazariy yondashuvlarni o'zida mujassam etadi. Yuqorida keltirilgan yondashuvlar orqali xususiy ta'lim muassasalari o'z raqobatbardoshligini oshirishi, sifatni nazorat qilishi va barqaror rivojlanishni ta'minlashi mumkin.

Xususiy ta'lim – bu davlat ta'lim muassasalaridan mustaqil ravishda faoliyat yurituvchi, nodavlat sektor tomonidan tashkil etilgan ta'lim tizimi bo'lib, turli darajadagi ta'lim xizmatlarini taqdim etadi. Xususiy ta'lim muassasalari maktabgacha ta'lim, umumiy o'rta ta'lim, kasb-hunar ta'limi, oliy ta'lim va qo'shimcha ta'lim yo'nalishlarida faoliyat yuritishi mumkin.

Xususiy ta'limning afzalliklari va kamchiliklari mavjud. Jumladan, innovatsion ta'lim uslublari va texnologiyalaridan foydalanish, o'quvchilarga individual yondashuv, rivojlangan moddiy-texnik baza, malakali pedagoglar va xalqaro ta'lim tizimlariga integratsiya qilish imkoniyati afzalliklar sirasiga kiradi. Kamchiliklari esa yuqori o'qish narxlari, har bir fuqaro uchun ta'lim olish imkoniyati mavjud emasligi hamda ayrim xususiy muassasalarning litsenziyalash va sifat nazoratidagi muammolari bilan bog'liq bo'lishi mumkin (2-rasm).

Xususiy ta'limning asosiy xususiyatlari (rangli)

2-rasm. Xususiy ta'limning asosiy xususiyatlari

Xususiy oliy ta'lim muassasalari davlat oliy ta'lim muassasalariga nisbatan boshqaruv tizimi, moliyaviy modeli, strategik yondashuvi va tashkiliy madaniyati jihatidan sezilarli farqlarga ega. Ularning boshqaruvi, avvalo, moliyaviy mustaqillik va tadbirkorlik tamoyillariga asoslanadi. Ya'ni, xususiy muassasalar o'z faoliyatini asosan o'quv to'lovlari, homiylik mablag'lari va xususiy investitsiyalar orqali moliyalashtiradi. Bu esa ulardan tejamkorlik, samaradorlik va rentabellikka asoslangan menejment tizimini yo'lga qo'yishni talab etadi.

Xususiy oliy ta'lim muassasalari ta'lim xizmatlari bozoridagi tezkor o'zgarishlarga moslashuvchanlik xususiyatiga ega. Ular o'quv rejalari va dasturlarini zamon talablari, mehnat bozorining ehtiyojlari hamda talabalar istaklariga muvofiq tarzda tezkor yangilay oladi. Shu bilan birga, raqobatbardosh mutaxassisliklarni ochish, marketing faoliyatini rivojlantirish va ijtimoiy tarmoqlarda brendni targ'ib qilish orqali o'z pozitsiyalarini mustahkamlab boradi.

Xususiy ta'lim muassasalarida boshqaruv tamoyillari ko'proq mijozga yo'naltirilgan model asosida shakllanadi. Bu yerda talabalar "xizmat oluvchi" sifatida ko'riladi va ularning ehtiyoj hamda istaklarini aniqlash, ularni qondirishga qaratilgan yondashuvlar ustuvorlik kasb etadi. Bu esa o'z navbatida ta'lim sifati, xizmat ko'rsatish madaniyati va individual yondashuvning kuchayishiga olib keladi.

Bundan tashqari, xususiy oliy ta'lim muassasalari o'z faoliyatida innovatsion va tashabbuskorlik muhitini shakllantirishga intiladi. Raqamli ta'lim vositalarini joriy etish, onlayn kurslar tashkil etish, xalqaro hamkorlik dasturlarini yo'lga qo'yish orqali ular an'anaviy ta'lim shakllaridan ustunlikka erishishga harakat qiladi. Ayniqsa, xorijiy ta'lim standartlariga mos metodika va texnologiyalarning joriy qilinishi ularning raqobatbardoshligini oshiradi.

Inson resurslarini boshqarishda ham xususiy ta'lim muassasalari muayyan ustunliklarga ega. Ya'ni, ular professor-o'qituvchilarni tanlash, jalb qilish va ularning mehnat shart-sharoitlarini belgilashda nisbatan erkinlikka ega bo'lib, malakali kadrlarni raqobatbardosh maosh va rag'batlantirish orqali o'z tizimiga jalb qilish imkoniyatiga ega. Bu esa, o'z navbatida, ta'lim sifatiga bevosita ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Shu bilan birga, xususiy oliy ta'lim muassasalari boshqaruvi bir qator tizimli muammolar bilan ham to'qnash kelmoqda. Avvalo, normativ-huquqiy baza yetarlicha mukammal ishlab chiqilmagan bo'lib, xususiy sektor faoliyati ko'plab huquqiy noaniqliklar sharoitida amalga oshirilmoqda. Ikkinchidan, davlat OTMLari bilan teng raqobat muhitining mavjud emasligi – ya'ni davlat oliy ta'lim muassasalariga ajratilayotgan imtiyozlar va subsidiyalar xususiy oliy ta'lim muassasalariga tatbiq etilmasligi xususiy sektor faoliyatini murakkablashtiradi. Uchinchidan, xususiy oliy ta'lim muassasalarida kadrlar siyosatida barqarorlikni ta'minlash murakkab masala bo'lib qolmoqda, chunki malakali pedagogik xodimlarni uzoq muddat ushlab qolish uchun zarur motivatsion va institutsional sharoitlar har doim mavjud emas. Nihoyat, xususiy sektor ta'lim sifatini baholash va monitoring qilish tizimining yetarlicha takomillashmaganligi bois, ularning faoliyat samaradorligini obyektiv baholashda muammolar yuzaga kelmoqda.

Umuman olganda, xususiy oliy ta'lim muassasalari menejmenti o'ziga xos jihatlarga ega bo'lib, bozor iqtisodiyoti sharoitida raqobatbardosh, innovatsion va mijozga yo'naltirilgan ta'lim modelini taklif qilmoqda. Shu

bilan birga, ularning barqaror rivojlanishini ta'minlash uchun davlat tomonidan institutsional qo'llab-quvvatlash, huquqiy asoslarni takomillashtirish va ta'lim sifatini nazorat qilishning zamonaviy mexanizmlarini yaratish zarur hisoblanadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Bugungi kunda xususiy ta'lim jahon miqyosida tez rivojlanib, turli mamlakatlarda ta'lim tizimining muhim qismiga aylanmoqda.

Xususiy ta'lim muassasalarini tashkil etish jarayonida asosiy e'tibor litsenziyalash, davlat ta'lim standartlariga muvofiqlik, mehnat va soliq qonunchiligiga rioya qilish hamda ta'lim sifatini ta'minlash masalalariga qaratiladi. Ushbu qonunlar xususiy ta'lim tizimining barqaror va qonuniy faoliyat yuritishini ta'minlashga xizmat qiladi.

Xususiy ta'lim muassasalarining barqaror faoliyat yuritishi va rivojlanishi uchun moliyaviy resurslarning to'g'ri boshqarilishi muhim ahamiyat kasb etadi. Ularning moliyalashtirish manbalari davlat ta'lim muassasalaridan farq qiladi va ko'p hollarda mustaqil ravishda shakllantiriladi.

Xususiy oliy ta'lim muassasalari menejmenti o'zining nazariy asoslari va amaliy xususiyatlari bilan ta'lim tizimida muhim o'ringa ega. Ular innovatsion, moslashuvchan va samarador boshqaruv modeli asosida faoliyat yuritadi. Shu bilan birga, ularning rivojlanishini ta'minlash uchun davlat tomonidan qulay institutsional va normativ muhit yaratish, sifat monitoringi tizimini kuchaytirish muhim ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Aaker, D. Strategic Market Management. Wiley, 2008.
2. Keller, K. Strategic Brand Management: Building, Measuring, and Managing Brand Equity. Prentice Hall, 2003.
3. Хмелькова Н.В. Теоретико-методологические основы объединения брендов в стратегических маркетинговых альянсах. Екатеринбург, 2013.
4. Митрофанова Т.Ю. Разработка конкурентной стратегии вуза на рынке образовательных услуг. Санкт-Петербург, 2011.
5. Ванюшкина В.В. Бренд высшего образовательного учреждения: особенности формирования и продвижения. Ростов-на-Дону, 2011.
6. Симонов В.Б. Управление развитием маркетинг-ориентированной инфраструктуры инновационной деятельности в вузе. Москва, 2008.
7. Adizov B. R. «Oliy ta'lim muassasalarida ta'lim sifatini oshirish imkoniyatlari.» Ijtimoiy fanlarda innovasiya, onlayn ilmiy jurnali, 2022.
8. Askarov A. «Oliy ta'lim muassasasida ta'lim sifati monitoringini takomillashtirishning ayrim jihatlari.» Образование и инновационные исследования, международный научно-методический журнал, №3, 2022.
9. Axunova G.N. O'zbekistonda ta'lim xizmatlari marketingi muammolari: Monografiya. – T.: 2005. – 244 b.
10. Begalov B.A., Jukovskaya I.E. «Высшие учебные заведения в формировании национальной инновационной системы страны.» Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar, 2012, №4.
11. G'oziyev K. «O'zbekistonda oliy ta'lim muassasalarini boshqarish va tashkil etishning huquqiy jihatlari.» Общество и инновации, 2022, 3.6/S.
12. Zaynutdinov Sh.N., Ochilov A.O. Oliy ta'lim muassasalarini boshqarish samaradorligini baholash. Iqtisodiyot va ta'lim, 2010, №2.
13. Maslow A. H. A Theory of Human Motivation. Psychological Review, 1943, 50(4), 370–396.
14. Mayo E. The Human Problems of an Industrial Civilization. 1933.
15. Bertalanffy L. von. General System Theory. 1968.
16. Hoy W. K., Miskel C. G. Educational Administration: Theory, Research, and Practice. 2012.
17. Fiedler F. E. A Contingency Model of Leadership Effectiveness. 1964.
18. Donaldson L. The Contingency Theory of Organizations. 2001.
19. Porter M. E. Competitive Advantage. 1985.
20. Mintzberg H. The Rise and Fall of Strategic Planning. 1994.
21. Christensen C. M., Eyring H. J. The Innovative University. 2011.
22. Fullan M. The New Meaning of Educational Change. 2007.
23. Chubb J. E., Moe T. M. Politics, Markets and America's Schools. 1990.
24. Levin H. M. Privatizing Education: Can the School Marketplace Deliver Freedom of Choice, Efficiency, Equity, and Social Cohesion? 2001.
25. Patrinos H. A., Sosale S. Mobilizing the Private Sector for Public Education. 2007.
26. UNESCO IIEP. Guidelines for Quality Assurance in Private Education. 2020.
27. OECD. The State of Global Education: 18 Months into the Pandemic. 2021.
28. Selwyn N. Education and Technology: Key Issues and Debates. 2016.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 5

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>
